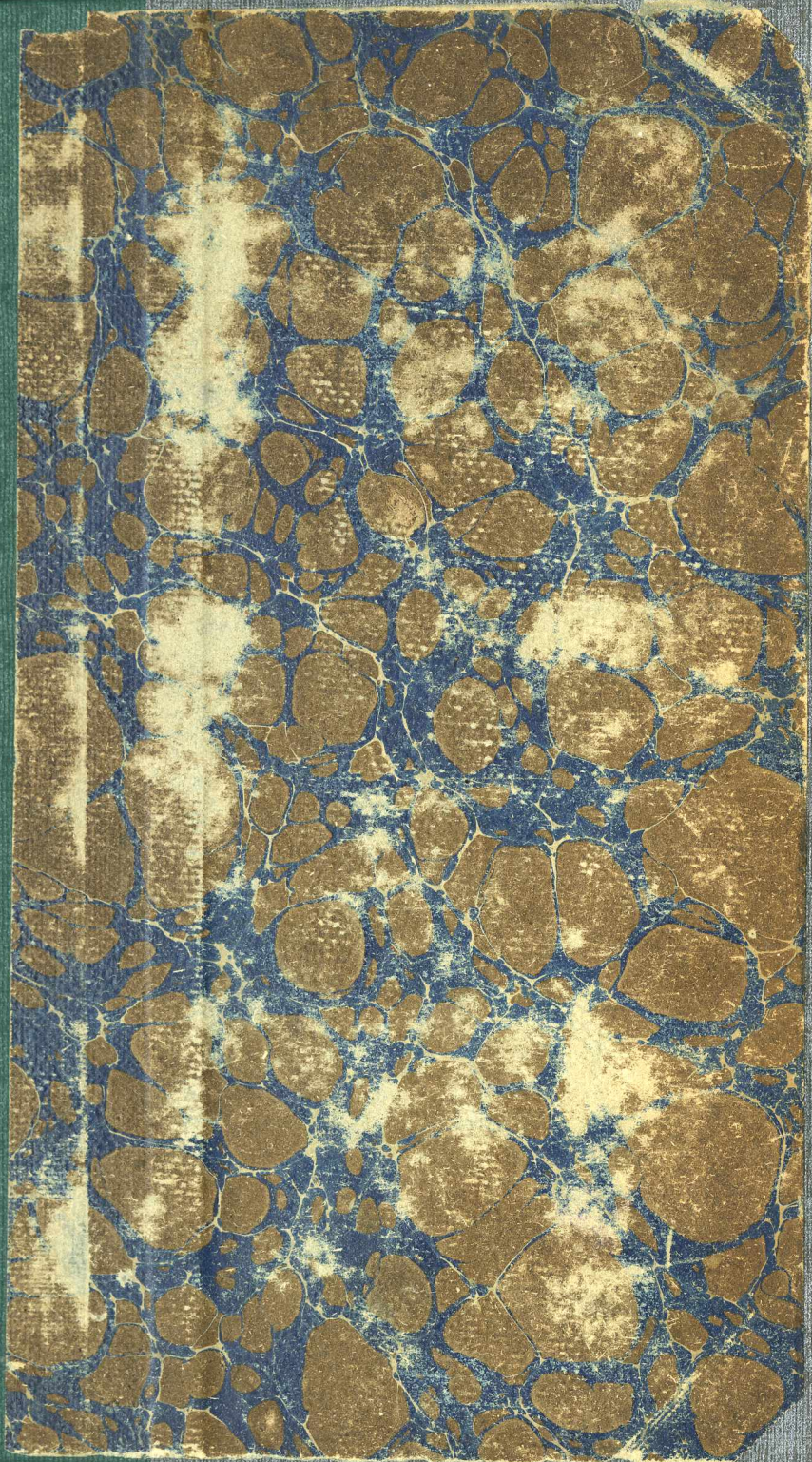

Politikai
röpiratok.

113.

113
924
TOLDALÉK - ÉSZREVÉTELEK

GRÓF

SZÉCHENYI ISTVÁN

HITEL

CZÍMÜ MUNKÁJÁHOZ.

EGY

HAZAFITÓL.

2.

Második kiadás.

PESTEN 1831.

WIGAND OTTO ÁRUJA.

UNIVERSITY OF TORONTO

1836

THE UNIVERSITY OF TORONTO

LIBRARY

UNIVERSITY OF TORONTO

1836

UNIVERSITY OF TORONTO

1836

UNIVERSITY OF TORONTO

E l ő - s z ó.

Gróf Széchenyi István Úr „Hitel”-je mindig járt megjelentekor szembetűnő figyelmet, meleg részvételt gerjeszte, ’s azonnal többen német nyelvre is lefordíták. Egy névtelen fordítása Leipzigban csak ugyan meg is jelenék (nyomt. Maret György 1830); de az eredeti Szerzője ezen fordítással meg nem elégvék; kíváná tehát kiadójátul, hogy azt új kiadásban lépetné világ elejébe, ’s maga mondá a’ szükséges változtatásokat pennája alá.

Ezen kívánság teljesítéséül kijöve az említett első fordítás’ második javított ’s igazított kiadása, Szerzője Vojdisek József Úr neve alatt. Evvel majd nem egykorulag a’ „Hitel” egy új fordítását Paziazi Mihály Úr adá közre, ’s a’ Credit című könyvbül igen önkényüleg Creditwesen

czímü könyvet tsinált, a' mi se nem, se lennie nem kellene.

Az első fordítás' második, Gróf Széchenyi István Úr által helyben hagyott, 's így egyedül hiteles kiadásához, „Toldalék-Észrevételeket” irt egy Hazafi. Többen, kik a' Hitelt honi nyelven birják, abeli kívánságokat nyilatkoztaták, hogy a' Toldalék - Észrevételeket is örömetst birnák magyarul. Ezen kívánságnak óhajta eleget tenni

Pest. Aug. 30-dikán 1830.

a' Fordító.

I.

A' hitel értelme.

Ha azon megfogást, mellyet a' hitel szóval kapcsolunk össze, legtágabb értelmében vesszük, más ígéréteben való bizodalmat jelent; ezen bizodalom mindég kétféle, először, hogy az ígérő képes teljesíteni, másodsor, hogy akarja is teljesíteni ígéletét. Ezen bizodalom első fele az ígérő vagyonán, másodika erkölcsiségén (moralitásán) 's ha ez meg találna csalni, azon bizonyosságon, mint a' hitel harmadik elemén, alapul, hogy őt a' teljesítés akarására kényszeríteni lehet. Önsegéd ellenkezik a' státus ideájával, a' státusban bírói segéd nélkül polgártársunktul nem lehet, nem szabad semmit kicsikarnunk. Innen következik, hogy a' hitel utolsó 's legfőbb alapja az igazság olly kiszolgáltatása, mellyre teljes bizodalommal támaszkodhatunk.

Minden ígérő halandó ember, ha meghal, minekelötte ígeree teljesítését követhettük, a' teljesítés kötelessége örökösire szál, kik' erkölcsisége a' hitelezés alkalmával nem volt számba

vehető, 's így a' hitel bátorsága egészen a' birói segédben való bizodalmon épül.

Legnagyobb annak hitele, kinek szavaiban, nem tekintve birói segédet, bizunk; 's valóban egy hitelező se kíván birói segédre szorulni, 's a' hitelezés által pörbe keveredni; mind a' mellett elkerülhetetlen bizonyosnak lennie, hogy, ha kívántatni fogna, birói segéd' hijával nem lesz.

Mind ezen vizsgálódások meggyőznek bennünket, hogy csak ott állhat fen, csak ott virágozhatik a' hitel, hol az igazság kiszolgáltatására teljes bizodalommal támaszkodhatunk. Ez, mennél előbb segít, mennél kevésbbe kerül, annál tökéletesb

2.

A' Szerző Úr előszavához.

Ha a' Szerző Úr mind azon panaszt, mellyek a' honunk virágzásának ellentálló akadályokat olly nemes buzgással ábrázolják, egy tekintettel fogjuk fel, nem egyebek azok a' belátás hiján való panaszoknál. 'S ezen segíteni hogy lehet? bizony csak tanítás, nevelés és nemesb értelmű felvilágosítás által.

3.

A' bevezetéshez.

Senki se fog a' részben ellentmondani a' Szerző Úrnak, hogy a' hitel hija nagy, a' boldogulás nevedését mindenkor akadályozó rossz; azonban el ne mellőzzük abeli mély igazságu állítását, hogy az egyedül pénzbeli öszszeköttetésink hibás elrendeltetésének következése.

4.

A' tárgyat megelőző észrevételekhez.

Ezen előző észrevételek fen kimondott abeli meggyőződésünkre vezérelnek vissza, hogy minden rosznak a' belátás hija szolgál okul. Nagyok, 's nem vehetők eléggé szívünkre a' Szerző Úr ezen szavai: „Egyedül véleményink szabad közlése által juthatunk az igazsághoz.” Szintolly fontos, mit az egyesületekrül mond a' Szerző Úr. Hol egyes személy belátási, eszközi elégtelenek közhasznú cél elérésére, ott csupán többek egyesülése érheti el azt. A' célhozjutás mindég eszközbe 's fáradságba kerül, ezek, felosztva többek

közt, terhül nincsenek, egyes személynek rendszerint felülmulják tehetségit.

5.

Pénzbeli vagyonosság. Földbeli vagyonosság.

Évezredek óta vetekedének a' pénzesek és földbirtokosak egymással. „Between landed and monied men,” mondja az Angol. Ezen vetekedés, melly a' régi Görögök és Rómaiak közt véres háborukat gerjeszte, szelidebb 's beleplezett alakban mai napiglan fenmaradt. A' pénzesek természet szerint hatalmasabbak; azon nagy szabadságok, mellyek részint természetileg függnék össze a' földbirással részint szerzett (positivus) törvények által ruháztattak rá, a' pénzesek ezen hatalmát kissé gyengítik; a' civilizált nemzetek törvényhozó hatalmai az ugy nevezett uzsoratorvényeket szegzik ellene; de még egy uzsora törvényt sem ismerünk, mellyet igaz, más törvény oltalmazta forma alatt elmelőzni nem lehetne. — — — — —

— — — — —
— — — — —
— — — — —
— — — — —
— — — — —

— — Pitt, a' makacs és sila, 44, 46ért, mellye-

ket a' státus kincstára számára nyilvános kölesön utján vön fel, 100at kötelezni nem átalott. Ennek, ki nem érte semmit is az országai gazdasághoz, egész Europa majmolta abban elkövetett hibáit. A' pénzbeli vagyonosság nagyobb hatalmának a' földbeli vagyonosságénál még ma is mélyen állnak egész Európában gyökerei. Ezeket egyedül mesterséges institutumok, az-az czélarányos hitelintézetek irthatják ki. De sikertelenek erre nézve az alkalmatlan 's hibás, nagy részint már el is enyésztetett francia territoriális és hypothekás bankok. Elégtelenek az ugy nevezett hitelsystemák is, mellyek Porosz-országban mintegy 70 esztendőök előtt állittattak-fel, 's az olta több német tartományban utánoztattak. Mert ezek a' földbirtokosak egyoldalú védszövetségi az uzsorások ellen, mint olyanok, a' földbirtokosoknak használnak, de gyökerestül a' rosszat ki nem tépik, elégtelenségek a' földbirtokosok nagy kárára, még pedig Porosz-országban, világosan be is bizonyult az újabb időkben. Szintolly elégtelenek a' londoni, hamburgi, amsterdami 's más helybeli eféle bankok; mert ezen hasonlólág egy oldalú intézetek, a' pénz concentratiója által, nagyobbítják a' pénzbeli vagyonosság hatalmát, 's a' földbirtokosak kamatával semmit se gondolnak. Azon hitelintézetnek, melly egészen helyre hozhatja a' súlyegyent, 's a' földbeli vagyonosságot függetlenné teheti a' pénzbelitül, közbe kell állnia, hogy egy-

mást ne érintsek, egyedülvaló mindég kész kölcsönadóvá, egyszer'smind egyedülvaló hitelezővé lennie, 's valamint a' pénzt kölcsönadó hitelezők, úgy a' pénzt felvevő adósok igaz követményeit egyenlő jó akarattal, egyenlő hivséggel védnie.

6.

Egy köz hitelintézet elkerülhetetlenségének megmutatása.

Hogy errül meggyőződhezzünk, nyomozzuk ki 's vessük egybe a' hitelezők 's capitalisták (tőkepénzesek) kölcsön adott tőkékire, és az adósok kölcsön vett pénzeikre viszonyló követményit.

A' tőkepénzes kívánja:

1. Azon teljes bizonyosságot, hogy a' kölcsön adott tőkébül soha semmi el-nem veszhet.
2. Hogy nagy kamatot kapjon.
3. Hogy a' tőke 's kamat pontosan 's költség nélkül fizettessék a' kötelezett időben.
4. Haszontalanul nem akarván tőkét hevertetni, kívánja, hogy annak kikamatozására mindenkor legyen alkalma, és ezen alkalomhoz jutása semmibe se kerüljön.

5. Jóllehet kölcsön adta tőkét, továbbad is korlátok közé szorítottan hatalmú ura kíván maradni pénzének, hogy azt a' kötelezett idő lefolyta előtt is vissza-vehesse, ha vagy bővebb haszonnal adhatja kamatra, vagy előrelátatlan esetekben maga szorul rá. De mivel az adóstul vissza nem követheti idő tölte előtt, azon just tartja fen magának, hogy másnak engedhesse-át adósa kötelező írását, 's így vissza-kaphassa pénzét; hogy pedig, midőn használni akarja, ezen jusa foganatos legyen, kívánja.

6. Hogy azt sikeresíteni soha alkalom hijával ne legyen 's a' kötelező írást költség 's veszteség nélkül adhassa el.

7. Kívánja, hogy vagyona állapotja, 's kölcsön adott tőkéi mennyisége, mennyiben hasznosnak találja, titkon maradjanak.

Az adós viszont kívánja:

1. Hogy a' szükséges summát, mihelyt rá szorul, tüstént kölcsön kaphassa.

2. Hogy ezen summának szerzése költségbe ne kerüljön.

3. Hogy a' fizetendő kamat csekély, 's mellékes költségeine legyenek.

4. Hogy a' felvett pénzt csak addig köteleztessék kamaton tartani, míg rá szüksége van.

5. Hogy azt kényelméhez képest, ha részenként is, fizethesse vissza. Kívánja tehát

6. Hogy a' tőke sem egyszerre, se részenként fél ne kéressék tőle.

7. Hogy kedvezést nyerjen, ha előrelátatlan esetekben pontosan nem fizethetne.

8. Hogy a' hitelezőtől semminemükép ne függjön.

9. Nem akarja nyilvánossá tétetni, hogy, 's mennyivel tartozik.

Ezen viszonos követmények egybevetéséből látjuk, hogy egy részint egyenes ellenkezetben állnak, 's hogy azokat csak egy közbejövő hitelintézet egyeztetheti össze, melly, mint a' hitelezőnek, úgy az adósnak avval szolgálhasson, a' mit egyik rész a' másiktól megtagadni kénytelen.

Ezen hitelintézet köteles:

1. A' kamatlábat kormányozni 's az ország állapotjának boldogítása tekintetéből annak alábbszállításán munkálkodni. Ez által a' capitalistákat, kik nagy nyereséget várnak tőkéiktől, hasznos munkásságra 's szorgalomra fogja ösztönözni.

2. A' capitalistáktól minden summát, mellyel kínálják, kamatra elfogadni, 's arrul kötelező irását adni, mellyet minden előmutató kifizettethet magának.

3. A' nekik tartozó fizetéseket mindég a' legszorosb pontossággal letenni.

4. A' capitalistáknak adott kötelező irásoknak nyilvános 's könnyü forgást szerezni, hogy tőkésiket kények szerint mindenkor vissza-kaphassák.

5. Mindennek, a' ki pénzt kíván kölcsön venni, annyit hitelezni, mennyit az általa ajánlott hypothekára lehet, 's azt első kérelmére megtenni.

6. A' kölcsönt annyi időre adni, mennyire kívánja, a' tőke akar egész akar részenkénti felmondását szabad akaratjára bizni, maga pedig a' felkérés jusáru! egészen lemondani.

7. A' kölcsön-vevőket minden mellékes költségektől felmenteni, 's a' kamatozás terhét egyedül maga viselni.

8. Ha az adó! szerencsétlenség érte, 's e' miatt pontosan nem fizethet, a' mennyire önbátorsága engedi, kedvezni nekic.

9. Az adósok kötelező irási helyett a' magáéit forgásba bocsátni, 's az által az adósok neveit a' nyilvánosság előtt rejtve tartani.

Hol ezen szolgálatokat teszi egy hitelintézet a' magányos (privat) hitelnek, ott ez a' tökéletesség legmagasb fokán áll, 's részén minden lehető könnyebbség. Erre nagy tőkepénz szükséges, melly csupán itt tegye szolgálatit; illyest egyes személytől hiába várunk, megkivántatik tehát, hogy azt actiák útján több capitalista öszszesítse.

Ezen tökéletességgel a' föld kerektségén még egy országban se dicsekedhetik a' magányos hitel, nincs még hitelintézet, melly megtenné az említett szolgálatokat; de mi itt ideált vevénk fel, mellynek elérésére minden fenálló hitelintézetnek törekedni kötelessége.

A' státusi hitelnek legtöbb sajátja az említett tőkélyek közül, 's az által a' magányos hitellel, erre nézve igen ártalmas concurrentiába lép. De vannak hiányi is, mellyek igen nagy kárára válnának, ha egy jól organizált, 's a' fen elő-adott követményeket teljesítő hitelintézet egyedül a' magányos hitellel foglalaloskodnék, 's körébül a' a' státusi hitelt egészen kizárná. Könnyen mind a' kettőre is kiterjeszkehetnek, 's az által a' köz jót hatalmasan emelheti.

7.

Jövedelmező birtok.

A' jövedelmezőség megfogását mind eddig egészen elmellőzték a' státusi gazdaság tudományában; a' jövedelmezőség egyes nemeirül, telekbeli jövedelem, pénzkamat lak- és haszonbér (árrenda) 's a' t. nevezetei alatt értekeznek a' státusi gazdaság tanítói, de ezekbül a' jövedelmező-

ség nagy hasznu, közönséges megfogását még nem abstrahálták, melly törvényt szab a' jövedelmek minden nemeinek, 's az ezekről szóló tudományt némelly benne még létező tévelygéstül megszabadítja. Szerző Urunk ezen véleményünk részére áll, midőn se kincset (pénzt) se mezőt (fekvő jószágot) vagyonnak nem tart, hanem csak azok haszonvehetőségét. A' haszonvehetőséget, melly a' státusi gazdaságban veendő fontolóra, jövedelmezőségnek nevezzük, 's a' jövedelmező birtokot, a' nem jövedelmezőtül megkülönbözzük, 's az eszköz nélküli jövedelmezőséget az eszköz általi jövedelmezőségtül. Minden jövedelmező birtok tőkepénz. Van fontozható (ponderabilis) és fontozhatatlan (imponderabilis) tőkepénz.

8.

Szegénység, gazdagság.

A' köz életben sokféle értelmü mind a' két megfogás. Minden megfogásnak határozott 's változhatatlan értelmet szabni, a' tudomány dolga. A' szegénység és gazdagság tudományos tekintetben viszonyos (relativus) megfogások, mellyek a' czélhoz juttató eszközök aránylatára vitetnek. Hol több az eszköz, mint a' czél elérésére szükséges,

ott gazdagság, hol a' jelen eszközök a' cél elérésére elégtelenek, ott szegénység van. Az eszközök ugyan azon öszszesége tehát gazdagság, 's egyszer'smind szegénység is lehet, a' mennyiben az általok elérendő cél több vagy kevesb eszközt kíván. A' honnan méltán szegénynek mondjuk azon herczeget, kinek 5000 forintnyi, 's gazdagnak azon parasztot, kinek szintannyi jövedelme van; bebizonyulnak így a' Szerző Úr abeli állításai, hogy az a' szegény, ki nem mindenkor bizonyos élte szükségéhez juthatni, 's szegénysége annál nagyobb, mennél nagyobb azon bizonytalanság.

9.

A' pénz jövendőbeli beszédésének becse.

A' mit a' Szerző Úr mond: „Ha száz esztendő alatt fizetik vissza pénzem, nekem semmim sincs, 's nem is lesz soha,” tökéletes igaz, a' hol nincs hitel; de hol jó lábon áll a' hitel, ezen meszsze követményemet eladhatom, s' 100,000 forintért, mellyek' ideje száz esztendő mulva telik, 5-el 100tul 760 forintot, 's ha egyes kamattal fizetendők, 5-el 100tul 4562 forintot kapok. Ezen példa is bizonyítja, melly fontos, jó rendbe-szedni a' hitelt.

10.

A' pénz kamatra adása.

A' pénzes még azon országban is, a' hol nincs hitel, sokkal boldogabb a' földbirtokosnál; mert ingó lévén vagyona az egész világot jövedelmei vásáranak nézheti. Ha nincs is az országban pénze kikamatozására alkalma, az országon kívül annyi meg annyi forgó státusi adósságok 's más nyilvános papirosok közül kényére választhat, 's megszerzések csak kevés provisióba kerül. Ellenben, ha a' földbirtokosnak az országban nincs hitele, külföldön hiába keresi.

11.

Adósságos és adósságtalan vagyon.

Szerző Urunk egy földbirtokosnak, kinek 40,000 forintnyi tiszta, adósságtalan jövedelme van, avval való össze-hasonlítása, kinek jövedelme 100,000, de abbul, 60,000et hitelezőinek kamatúl fizetni kéntelen, bővebb fejtegetést érdemel. Ez a' leggyengébb belátásút is meggyőzi a' hitel köz, 's valamint a' nyilvános, ugy a' magános boldo-

gulásra nézve fontos szükségéről, 's hijának árátalmas következésirül.

Előbb az adóssággal terhelt földbirtokos ottani helyzetét fogjuk vizsgálni, hol fenáll oly hitelintézet, millyet kívántunk, aztán az ottanit is, hol, mint nálunk, hypothekás hitel nincs. A' kívánt intézetet pedig hypothekás banknak fogjuk nevezni.

A' Szerző Úr felveszi, hogy az adóssággal terhelt földbirtokos egy millióval tartozik, 's esztendönként 60,000 forint kamatot fizet; ez a' 100tul 6al fizetett kamatot teszi fel. E'szerint oly jószágot kell az illy földbirtokosnak adnunk, melly 100tul 6al, 100,000 forint tiszta jövedelmet hoz. Hogy pedig 100tul 6al 100,000 forint tiszta jövedelmet hozzon a' jószág 1,667,000 forintnyi értékűnek kell lennie. Vegyük-fel, hogy adóssággal terhelt birtokosunk esztendönként csak 20,000 forintot költ szükségire, 's többi jövedelmét tartozási lerovására kívánja fordítani, hogy adósságátul megszabaduljon. Esztendönként tehát 12,000 forintot, róhat-le, 's kamat és adósság-enyésztő fundusa (Zilgungsfond) 80,000-et nyer. Minden fizetéssel nevededik adósság-enyésztő fundusa, évenként tehát, ide számítván minden lerótt 20,000 kamatát, 1200 forinttal.

Alljon-fel már most a' hypothekás bank. Ez az ország minden hypothekás adósságát átveszi, saját kötelező irásival váltja-fel, 's ez által a' föld-

birtokosak egyedülvaló hitelezőjévé, 's hitelezőinek egyedülvaló adósává lesz. A' ki hypothekás hitelre szorul, nála felleli, a' ki hypothekára kíván pénzt kamatra adni, nála leteheti. E' mellett a' kamatot leszálítani kezdi, 's előbb 5re 100tul, 's néhány esztendő múlva 4re 100tul szálítja-le. Ez által emeli a' földek' értékét. Ugyan azon jószág, melly a' 100tul 6al számított kamat mellett 1,667,000 forintot ért, 100tul 5el számítva 2,000,000 4el 2,500,000 forintot fog érni. Ezen 333,000 vagy 833,000 forintnyi vagyon-névekedés a' birtokosnak semmi fáradságába se kerül, 's az első esetben esztendőnként 10,000, a' másodikban 20,000 forinttal kevesb kamatot fizet. Az előbb fizetett 20,000 forint helyett az első esetben 30,000, a' másodikban 40,000 forintot fizethet azon tőke, mellyel tartozik, leróvása fejébe. A' helyett, hogy a' tőke leróvása fejébe fizetett előbbi summa 1200al kevesbítette a' kamatot, most a' kamat esztendőnként 1500, — 1600al kevesbedik. Adósság-enyésztő plánumát a' bank statutumai minden háborítás ellen bátorságba helyezik; mert ezeknél fogva a' bank minden kerek százbul álló lerovó fizetést elfogadni köteles. Ez által a' földbirtokos bizonyossá tétetik, hogy adóssága lerovására készített pénzébül teljes százak haszontalanul 's az adósság - enyésztő plánum ellenére heverni nem fognak. Ugyan ezen statutumok szabása szerint a' bank fel nem kérheti a' földbirtokosnál lévő tőke egy részét se, míg pon-

tosan fizet. Ez bátorságositja az adóst, hogy felvett adósság-enyésztő plánumát háborgathatni semmi se fogja, 's előre szorosán felvetheti, hogy 1 milliónyi adósságát 18—20 év leforgása alatt egészen leróttá, 's akkor 100,000 forint tiszta jövedelemhez fogott legyen jutni. A' pénz miképeni szerzése gondjaitul, a' pénzszerzés és a' hitel mellesleges költségitül, mellyek, ha nincs hitelintézet, igen terhesek, egészen ment; személyesen senkinek sincs lekötelezve, 's tartozása lerovásának ideje alatt szintelly független, mintha senkinek semmivel se tartoznék.

Ha ugyan azon földbirtokos' helyzetét a' mai időben, hol nincs hypothekás bank, 's a' hypothekás hitelnek semmi védelme, tekintjük, egészen máskép tűnik szemünkbe, ha mindjárt csak 20,000 forintot költene is az első esetben szükségire, 's 80,000et szánna esztendei jövedelmibül adósság-enyésztő fundusúl. Ebbül kamatra 60,000 megyen fel. Mi teszi bizonyossá, hogy hitelezői tőkéik fejébe esztendőnkint 20,000 forintnál többet követni nem fognak? Azon milliúnak, mellyel tartozik, több ura lehet, talám 40—50 's még több. Ezek nagy szolgálatnak nézik, hogy hitelt adtak nekik. Ennyinek lekötelezve lenni mi szörnyű baj! 's időrül időre áldozatokba kerül az eféle kötelezettségek' mindegyike. A' hitelezők követményi tőkéikre nézve különb-különb-félék lehetnek. A' millió forint közt 40—50 ezernyi positiók jö-

hetnek elő. Többben tőkékre szorulhatnak a' hitelezők közül; némelyek meghalnak, örökösei lesznek hitelezökké, 's okot találhatnak tőkék felmondására; így megeshetik, hogy az adóstul nagyobb tőkét kérnek-fel, mint adósság-enyésztő fundusa győz. Ha nem fizet, oda hitele; a' milliót, ha nem egészen, nagy részint felkérlik, 's illy szórultságát mikép győzze-meg? Hogy fizethessen, a' mivel egy helyt tartozik, más helyt veszi kölcsön; kap-e, 's tüstént, midön megszorul, igen bizonytalan, 's *nem* inkább, mint *igen* a' felelet. Midön kölcsönt keres, ágensek, 's többféle nevü pénzkufárokhoz (Geldmäçler) folyamodni kénytelen. Ingyen senki se szolgál, szolgálati nem olcsók, 's a' hányszor birtokosunk hitelezői változnak, annyiszor nevedik tartozása, 's adósság-enyésztő plánuma szer-te-zuzva! Ezen elmellőzhetetlen bajt csak egy úton lehet elkerülni. Ez olly kötés, mellynél fogva a' hitelezők mindnyájan elfogadják az adós' enyésztő plánumát. De ezen kötést próbálni veszélyes, 's alig ha elsül. Veszélyes azért, mert az adósságbeli állapot nyilatkoztatására vezérel, mellynek titkolása legerősb gyámola volt birtokosunk hitelének. Míg a' kamatokat pontosan fizette, 's ha még időről időre tőkét is lerótt, terhes adósság gyanujába nem esett, 's elmellőzte adósságbeli állapotja szoros kinyomoztatását; bátorzkodhatik é ezen nyugalmát, 's a' róla való jó véleményt, mellyhez annyi fáradsággal juta, háborgatni? De bátorkodjék,

mi nehézségekkel lesz megvívni kéntelen! A' hitelezők egyike sem áll rá, hogy feldaraboltassanak tőkéi; a' kielégítés ideje rendét meg kell határozni; egynek kora, másnak késő terminusok nem fognak tetszeni, az adós ajánlotta terminusokat egy se fogja egészen elfogadhatóknak találni; 's végre még a' kötésért való kezesség nagy pontja is szóba jő. A' hitelezők tudják, milly adósságok terhelik adósokat, mindenik ezen kérdéseket teheti: Ki tesz bizonyosakká, fog e az ajánlott egyezés minden határidőkor pontosan teljesíttetni? Adó-sunk erkölcsiségéről meg vagyunk győződve, 's nem kételkedünk, hogy erős feltétele, pontosan cselekedni ajánlati szerint, de annyi idő leforgása alatt, mennyire a' kötés terjed, valljon háborúk, vagy elembeli csapások a' teljesítést nem lehetetleníthetik e? Nemde kimulhat az alatt, 's kényszeríthetjük e, hosszas pörbeli utakra szorulás nélkül a' még hátra lévő terminusok megtartására örökösit? Ezen aggodalmakat legrövidebb úton elszunyasztatná egy bankász' (banquier) kezessége, de sok költségbe kerül ez, 's elviselhetetlen terhé válik, mert az eféle kezes az adós gondviselését, 's jövedelmei intézését fogja kívánni.

Igy a' Szerző Úr azon fájdalmas állítását, hogy az adóssággal terhelt földbirtokos hitelintézetek híja mellett, ha bőven marad is tiszta jövedelme, azt tartós időre sajátának nem mondhatja, azon, a' felüleges olvasók előtt paradoxum'

vagy éppen hihetetlen állítást, mondom, olly világosan bebizonyítottuk, hogy többé a' legsilányabb elme se kételkedhetik valóságán. 'S pedig a' földbirtokosban valódi igaz férfit vön fel bizonyításunk, a' ki legpontosb szorgalommal viseli gondját gazdaságának: mennyivel súlyosbak az ábrázolt roszzsak olly földbirtokosra nézve, kiben hiánylik ezen szorgalom?

Mind azok, a' miket olly nemes buzgással, olly mélyenható igazsággal mond e' tárgyul a' Szerző Úr, mind azok arany szavak, mellyeket leghévebb érzettel elegendé nem fontolhatunk. Valljon fogják e polgártársink keblét érdekelni? az életre hatni fognak e? Kétségbe kellene honunk' sorsán esnünk, ha illy ékes-szóló férjfi szavai meg nem halgattatnának.

12.

Gazdaságos hitel.

A' státusi gazdaság tanítói különbséget tesznek a' hypothekás hitel, záloghitel, személyes hitel 's ennek neme a' kereskedési vagy váltóhitel (Wechselcredit) között. Mind ezen különbözetek azon bátorságra viszonylanak, mellyen a' hitel alapul, 's csupán formabeli különbözetek. De a'

hitel sokkal főbb felosztása, melyet keresztetésének célja köt ránk, 's a' melly által hasznáru, becsérül, fontosságáru, 's elkerülhetetlenségéru való ítéletünk bizodalmat egyédül nyerhet egészen elmellőztetik, 's mind eddig még nem hallatott.

Hitelt csupán három célbul keresünk:

1) vagy, hogy nagy szorultságban 's szükségben segithessünk magunkon, akár magunk okoztuk a' szükségét, akár nem,

2) vagy, hogy nyerekedhessünk a' kölcsön vett pénzzel,

3) vagy, hogy a' kölcsön vett pénzt megemészsük, 's éleeményeket szerezzünk magunknak.

Hogy ezen három esetnek illőbb neve legyen, az első esetben szükségbeli hitelnek, a' másodikban gazdaságos hitelnek, a' harmadikban gazdaságtalan hitelnek mondhatjuk. A' hitel fen említett nemeinek mindenike tartozik, sőt kell is tartoznia ezen különbözet valamellyikéhez. Mind a' két felosztás össze-sorozott (coordinatus). Ez, mellyben a' kérdés: minek? a' cél; ama pedig, mellyben a' kérdés: mikép? a' forma származéka.

A' szükségbeli hitel a' vagyon megtartására, a' gazdaságos a' vagyon nagyobbítására, a' gazdaságtalan a' vagyon kissebbitésére szolgál. Minden munkás és iparkodó férjfi, a' ki valamit sze-

rezni kíván, a' gazdaságos hitelt hasznára fordítja. Midön ösi jószágot akarunk kiváltani, 's tudjuk, hogy több jövedelmet hoz, mint a' pénz, mellyel kiváltjuk, ha magunknak nincs annyi pénzünk, mennyi kívántatik, kölcsön kérünk, 's így a' gazdaságos hitelt vesszük segédül.

Midön jószáginkban posványok száritását, erdők irtását, a' vizárak ellen töltések hányását, vizek leárkolását, csatornák ásását, gátak csinálását, ser - 's palinka-házak építését, malmok igazítását 's más javításokat hasznosaknak látunk: felvetjük, mibe kerülhet a' hiányló pénz kamatra-vétele, 's ha kiséül, hogy jószágink jövedelmének nevedése a' javításokra költendő pénz kamatánál többre megyen, kétke-
dés nélkül nyúlunk a' kölcsönhöz; ez gazdaságos hitel. Szintugy számozunk, ha saját pénzünkön tétetünk javításokat. Ha látjuk, hogy pénzünk több hasznot hajt más úton, a' javításokkal felhagyni sikerünkre szolgál.

A' kereskedő, ki azért vesz árukat (portékát), hogy azokat nyereséggel adhassa el, hitelbe veszi, vagy pénzt költsönöz kifizetésekre, ha bizonyos abban, hogy kevésbe kerül a' hitel, minj leendő kereskedési nyeresége; ez is gazdaságos hitel.

Keves, vagy tán egy jeles kereskedői ház sincs, mellynek adóssági nem volnának. De a' valódiak a' gazdaságos hitelhez folyamodnak.

A' legdusabb bankok adósságokat tesznek, mihelyt bankotákat bocsátnak ki; de igen gazdaságos a' hitel, mellyet használnak; mert a'

banknoták készítése keves költséggel jár, 's ezen költségek néha a' veszendőbe menő banknoták által megkerülnek; a' banknoták, valamíg folyamatban vannak, a' bankoknak kész pénz gyanánt hoznak kamatot.

Olly fontos a' gazdaságos hitel, mint a' kész pénz, nem csekély 's elkerülhetetlen keresmény-ut. Nincs ország, melly nélküle boldogulhatna 's gazdaggá lehetne.

De faként az erdőben csupán vegetatio ereje által a' földbül koránt se nő; hanem mesterségesen kell azt készíteni. Egyedül hitelintézetek, jó hiteltörvények 's az önkény ellen teljesen bátorosított igazság kiszolgáltatás erősitheti, védheti 's teheti azt a' virágzó 's nevedő boldogság ingatlan gyámolává. Hol ezen el nem kerülhető alapok egyike vagy másika hijával van, ott igen nehéz keresni, ha szükséges, 's rá csak ritkán 's történetbül akadunk. Ha pedig a' három közül egy alapja sincs, mint egy országban, mellyet olvasóink jól ismernek, a' legnagyobb mértékben állnak ott elő azon szerencsétlen következesek, mellyeket olly igaz színekkel fest a' Szerző Úr; fel kell ott a' jószág-javitással hagynunk; hiába adott legtermékenyebb mezőket a' természet, legdusabb ajándékitul megfoszt a' műveltség' hija.

A' földbirtokosak' függése hitelezőiktül.

Ottan, hol az említett alapok nélkül szükölködik a' gazdaságos hitel, pótlányokra (surrogatum) szorul, 's legszorgosb ezek között az adós' erkölcsisége 's takarékosága. Ez a' vigyázatos tökepénzést, mindenkor szemmel tartani kényszeríti az adós' gazdaságát. Melly terhessé lesz ez által az adósnak hitelezői belátásitül, véleményitül, sőt széshélyitül, 's a' mint igen helyesen mondja a' Szerző Úr, legkissebb gyanujátul való függése. Polgártársink egy legérdemesbike atyjátul szembetünö, mintegy harmadnyira adósságokkal terhelt jószágot nyert örökségül. Terhére lévén hitelezői száma, olly tökepénzt kerese, melly által egyszerre lerázhassa nyakáru. A' hiteles bátorságnál fogva, mellyet adhata, egy mágnásunknál, kinek mindég van kölcsönre kész pénze, a' keresett tökét csak ugyan meg is lelte. Éppen egy mulató kert' készítéséhez kezdte, midön a' kölcsönbeli egyezés' elintézése végett hozzá jött a' mágnás. „Nem” ugy - mond a' mágnás: „ki mulató kertre költ, annak kölcsön semmit sem adok,” 's szavát megmásolta. Illy szörnyitö a' földbirtokos függése hitelezőitül. Ugyan azon földes - ur idő jártával gazdag 's szeretetre

méltó nőt vön, ki a' mulató kertrül semmi kincsért
le nem mondott volna.

14.

Csak a' vagyonos nemzet szabad.

Ezen nagy 's tagadhatatlan szókat kastélink
's alvó szobáink' ajtaira kitörülhetetlen vonatokkal
kellene felirnunk, hogy mindég szemek előtt
legyenek, 's vezérül szolgáljanak az életben.

Szabad nemzet akarunk lenni, 's véljük, hogy
az vagyunk. De vagyunk e, ha nincs gazdaságos
hitelünk, ha a' tőkepénzes eltilthat egy mulató
kert' gyönyörítül, ha az uzsorás, akar keresztény,
akar zsidó, nagy követményi miatt nem javíthatunk
jóságinkon, sikeres gazdasági iparkodás által
nem nevelhetjük jövedelminket? Csak a' vagyonos
nemzet szabad, gazdaságos hitel nélkül vagyonossá
egy nemzet se lehet.

15.

A' hitel tartósságának bizonytalansága.

A' Szerző Úr azt kívánja, hogy a' földbirtokosnak fontos ok nélkül fel ne mondathassék a' hitel; de ezen fontos okok csak a' felmondóra nézve lehetnek fontosak. Az adós támadásokat előre nem láthatja, nem bizonyos tehát, hogy a' kölcsönt addig használhatja, meddig céljai, mellyekből vette, szüksége hozza magával. Az alkalmatlan időre esett felmondás megháborítja gazdasági iparkodásának plánumit, 's következhetik, hogy; ha a' felkért tőkét másutt terh nélkül fel nem veheti, plánumi el nem sülnek. Ennek elhárítása végett, a' Szerző Urnál tovább ereszkedünk, 's követjük, hogy a' földbirtokosnál lévő tőkét, míg használni kívánja, felkérni ne lehessen, 's viszont, hogy a' tőkéért haszontalanul ne kamatozzék; a' kölcsönt, mikor tetszik neki, kénye szerint, akar egészen, akar részenként mondhassa fel, 's fizethesse vissza. Ezen követmények' mind ketteje ellenkezik a' tőkepénzes interesséjével. A' részenkénti fizetés, melly feldarabolja tőkéjét, kedvére nincs, 's abeli jusáru

sem akar lemondani, hogy tőkéjét; ha vagy rá szorul, vagy nagyobb haszonnal adhatja kamatra, vissza követni szabad legyen; 's követményi szintolly igazak, mint az előbb említett ezekkel ellenkezők — adósa követményi. Itt tehát, látjuk, a' hitelező 's adós interesséi ütköznek öszsze, 's ezt el nem háríthatni, míg a' kettő eszközetlenül érintkezik; ezen öszsze-ütközést csak egy közbe jövő hitelintézet mozdíthatja félre, melly az adóst kölcsöne minden nemű felmondása ellen bátorságba teszi, 's a' hitelező annak vagyonával való kényszerinti bánását korlátok közé nem szorítja. Ezekből a' fenn említett hypothekás bank, 's a' számára adott statutumok czélarányossága nyilván következik,

16.

A' kamat-láb. (Zinsfuß).

Igaz, hogy nálunk öszszetett kamat kétannyira nevelheti a' tőkepenzt 12 év alatt. Igaz, mivel nálunk 6 100tul a' törvényes kamat. De hogy ennyi, 's olly rövid idő lefolytával a' tőkepenzt kétannyira nevelheti, országunk elsőségi közé ne

számítsuk; ezen nagy kamat, mellyel az uzsorás csak azért is, mert törvényes, meg nem elégszik, valóságos országi csapás. Csupán a' tőkepénzest dúsítja, még pedig a' földművelés, kereskedés, 's keresményi ipar (Erwerbsleiß) rovására. Hol 6 100tul a' kamat, a' földbirtokos ottan csak olly javításokhoz foghat, mellyek legalább 8at adnak 100-tul. A' pénz-kamat minden dolog árának tevő része. A' nagy kamat mindennek árát emeli. Kamat-láb 's jövedelmi ár (Rentenpreis) ugyan azon egy dologra illő, hasonértelmű kifejezések. Nagy pénzkamat csekély jövedelmi ár. A' jövedelmek különféle ára természetekhez képest mindég sulyegyenre törekszik. Ha jószágot veszünk, nem földét, hanem jövedelmét fizetjük. Hol 6 100tul a' kamat, azon jószágért, mellynek jövedelme hat ezer, száz ezer forintot adunk; hol pedig 5 100tul, ott ugyan azon jószágot száz husz ezer forintnál alább meg nem veszszük. Így a' kamat-láb vagyunk' névbecsét (Nominalwerth) is meghatározza.

A' kamat-láb csillagunk minden tartományiban a' vagyonosság és civilizáció legbiztosb mértéke. A' dus 's civilizált tartományokban igen alant áll; a' szegény, 's civilizálatlanokban szerfelett terhes nagysága. Ásia némelly tartományiban kész zálogra (Faustpfand) is 40be 100tul kerül a' kölcsön. Keletindiában, melly civilizált nemzetet ural, jól lehet általa nem kormányoztatik, 15 100tul a' rendszerinti kamat. Nyugatindiában szintannyi.

Hollandiában, míg virágzék, 2 1/2 100tul fizették a' hypothekás kamatot, a' Hollandok azért adták örömet pénzeket 5el 6al 100tul idegen kormányoknak kölcsön.

A' sokszor említett hypothekás banknak, melyet a' Szerző Úr által olly híven előterjesztett akadályok elmozdítására egyedül alkalmas eszközül nézünk, honunkban tiz — tizenöt év alatt a' hypothekás kamatot 3ra 100tul kell leszáltitnia. Akkor ugyan a' capitalista tőkéje huszonnégy évnél előbb kétannyira nem szaporulhatand, 's a' tőkepénzes földbirtokos feletti hatalma elfogott tűnni. De kevesbet élend akkor másnak veritékes keresményibül, takarékosb 's szorgalmasbbá lenni kényszerülend, 's a' köz vagyon — nemzeti vagyon — ország tőkepénze — bár hogyan nevezzük, — sokkal kevesebb idő alatt öt — sőt tizannyira emelkedendik.

18.

H y p o t h e k a.

Tökéletes igaz, a' mit a' Szerző Úr mond: hogy mi legbiztosb hypothekát adhatunk, 's éppen olly

igaz, mint szinte mond, hogy hypothekáinkra, még ott se kaphatunk kölcsönt, hol elégséges a pénz. 'S ennek oka? Szerző Urunk az igazgatókiszolgáltatás hiányinak tulajdonítja. Ezt, 's hogy azon hiányok megölik a' hitelt, senki se tagadja, de nem csupán azok hitelünk' semmítőji.

Mit kíván a' capitalista, ha pénzt ad hypothekára kölcsön? Kívánja

1) hogy a' hypothéka értéke, kölcsönözendő tőkéjét felülhaladja,

2) pontosan 's hitelesen kívánja a' hypotheka értéket ismerni. Jut e' honunkban ezen ismerethez?

3) kívánja, hogy a' hypothekával kénye szerint, 's korlátlanul parancsolhasson. Jut e' honunkban ehez?

4) kívánja, hogy a' hypotheka csak neki legyen hypotheka, ne korábbi vagy privilegiált hitelezőknek. Akad e hypothekai könyvekre, mellyekből ezt hitelesen megtudhatná? Hypothekai hivatalokra akad e, mellyek errül számadás terhe alatt adnának bizonyosság-írásokat?

5) kívánja, hogy, ha nem fizethet az adós, tüstént nyerjen birói segédet. Mi lábon áll e' tüsténti segéd honunkban, a' Szerző Úr elegendőleg előterjesztette.

6) kívánja, hogy, ha rá kényszerül, a' birói segéd semmijébe se kerüljön, 's költségít térítse meg az, ki miatt birói segédre kényszerült. Honunkban illyest valamely esetben remélhet e? Költ-

ségei nem szembetűnők e, ha mindjárt ellenfelét a költségek megtérítésére ítélték is?

7) kívánja, hogy a' segédül hitt bíró a' hypothekát kész pénzen adja-el, 's annak befolyó árából kölcsön-tökéje elmaradt kamatostul kész pénzzel fiztessék viszsza. Mi hasznára válik, ha pénz helyett földet kap, ha a' hypotheka egy arányos részét kimetszik számára, mellyet, ha pénzéhez akar jutni, rendszerint kárával eladni kéntelen?

Nem csupán törvény-tartásunk hiányitul függ tehát, hogy a' mi hypothekáink, noha magokban elegendők, a' czél' elérésre rosz hypothekák.

A' földek korlátlan bírása, hypothekai hivatatok, hypothekai könyvek, 's az ítéletek végrehajtásának más rende eszközölheti hypothekáinkat, valamint az adósra, úgy a' hitelezőre nézve jó hypothekákká. Ezek nélkül a' hypothekás bank, a' hitel' legnagyobb védszere, melly által egyedül juthat a' tőkély legmagasb fokára, életre soha se jó.

Miért van több hitele a' városoknak, mint a' föld - birtokosoknak ?

Miért van keresetlen hitelek ? miért kelle-
tinél több hitelek ? Ezen kérdések' megfejtése
igen hasznos oktatásokra vezet.

A' városok egyesült társaságok, a' pénzt
mellyet kamatra kapnak, mint egyesült társaságok
veszik-fel; mint illyenek fő gondviselet alá vannak
vetve, gazdaságok nyilvános, fizetési tehetségeket
mindenki szemmel látja; egy magányos személy
sem ajánlhat annyi hitelbeli alapot, mint a' jól
kormányozott város; 's a' mi főkép érdekli a' hite-
lezőt, pontosan fizetnek, 's attul, hogy pörökbe
keveredik, nem kell tartania.

Megeshetik, hogy ha szükségesnél több pénz-
zel kínálatnak, 's igen hibáznak, ha el nem
fogadják; mert a' köz jóra bátorsággal 's haszonnal
pénzt kiadni, még most egy város se lehet alka-
lom' hijával. Vannak e már kölcsön 's zálog-há-
zaik, lakosaik hitelének könnyebbségére szolgáló
hitel-cassáik, mindenféle kármentő intézeteik,
termék-táraik 's cassáik, mellyekből az azokra
teendő előlegi költségeket gyözik, disconto-cas-
sáik, köz cassáik, mellyekben giro által esik - meg

a' fizetés 's a' t. 'S ha pénz kiadására eféle alkalmak nem volnának is, községeiknek 's ön magoknak még is használhatnának az ajánlott pénznek a' kamat alább-szállítására való fordítása által.

19.

C z é h e k.

Egykor a' bölcs Montagne Sváb-országban utazott, melly felül roszszat tarta idejében a' hír. Haza-jöttekor rokoni kíváncsilag gyűlénck özszenála, hallani, mi bohóságokat fog nekik Sváb-országrul beszélni. „Igaz így kezdé szavait a' nemes, „igaz kedvesim, Sváb-országban sok ollvast láttam, mit balgatagnak, nevetségesnek, gyakran képtelennek nem lehet nem tartani; de akadtam sok ollvasra is, minek, ha nem vizsgálom eredetét, bölcs kezdetét nem tapasztalom vala.

Ez minden emberi rendelések' sorsa. Sürgető szükség, korszerinti czél szüli azokat. A' szükség elmúl, a' czél kellete elenyészik; de fenmaradnak a' rendelések olly időre, mellynek szelleme nem

tűri; fenmaradásokat szenvedelmek, önhasznú ösztönök védik, a' familiák magányos (privatus) öszszeköttetésibe mélyen elereznek gyökeik, 's itt ott sérelem nélkül ki nem irthatók.

Eredetek idejében a' czéhek is igen hasznos intézetek voltak, 's a' keresményi ipar, sőt a' nyilvános szabadság, 's az erkölcsökre nézve igen sileresek. Idő jártával minden megváltozott körülmök, 's jelenleg a' keresményi ipar akadályi; az erkölcsiség, a' nyilvános igaz (jus), a' nyilvános szabadság más gyámokat nyert, 's azok már most csak vissza-élések. Jut eszünkbe, hogy bizonyos czéh rendelésit olvastuk, — ha nem csal emlékünk, a' Rostoki volt — mellyeknél fogva abbasenki se vétetett-fel, a' ki nem czéhbeli mester fija volt, vagy czéhbeli mester leányát avagy özvegyét feleségül nem vette. Az illyes törvény, melly szerzésére csak aszszonyi hízelkedés vagy konokság(makacsság)birhatta a' törvény-hozót,(eféle példákat minden törvény-hozások mutatnak) a' mesterséget 's a' község hasznát egyenest a' cséhesek önhasznának áldozza-fel. Minden czébeli rendelések több kevesb önhasznú 's ártalmas statutumokat foglalnak magokban. Káros léteket érzi minden, a' köz vélemény eltörültetéseket kívánja. A' köz vélemény, ha bár lassan 's önkéntelen, végre csak ugyan a' törvény-hozók véleményévé is lesz. A' czéhek' monopoliumiba bevágtak már itt ott a' pátenses czéhben nem lévő mesterek (Bécs-

ben Dekreter a' nevek), némelly helyeken egészen el-
törültettek, lassanként mindenütt elfognak törültetni;
a' mi jó benne czéhbeli kényszer nélkül is fenáll-
hat, 's más formákban újra fog születni.

20.

Ár-szabás (Limitatio. Ár-beli taxák.)

Egy hiba más hibát szül. Ha rendelésink czél-
érte jó, néha csak annak látszó következési mel-
lett, káros következéseik is vannak, olly gátakat
szükség ellenek rakni, mellyek a' rendelések ár-
talmas létét elhárítják. A' sütő (pék) 's mészá-
ros-czéhek felállítása által monopoliumok támad-
tak, mellyek, mint minden monopolium, porté-
káik (árúik) árulását korlátok közé szorították,
's a' monopolistákat portékáik (árúik) árának
uraivá tették. Hogy a' kenyér és hús-consumen-
seket a' sütők és mészárosok uzsoráskodása szer-
felett ne terhelje, a' kenyér 's hús árát meg kel-
lett határozni (szabni, limitálni); ezek önterem-
tesű rosszak ellen, mellyek forrását önmagunk-

nak való ellenmondás nélkül elrekeszteni nem lehet, szolgáló védszerek. Zavarok szövevényes körébe jutánk így, 's a' kezeskedés olly terhét vállalók magunkra, mellyet életbe hinunk soha se kell vala. A' községek — mondjuk népnek — többé zugolódnak a' sütők 's mészárosok ellen, ha a' kenyér 's hús ára felebb ment, vagy megcsökkent jósága, avagy egyik vagy másik szűken kapható; hanem a' politia ellen zugolódnak, melly a' kenyér 's hús árát meg szabta, a' háznép-atyákat házi szükségeikről való gond alul kimentette 's politiai kötelességgé tette azt. Minden ár alkotó részei változnak, 's ezekkel az ár is; innen a' szabott ár mindég egyenlő nem maradhat. Csupán szabad concurrentia tartja-fen az árak közt a' sulyegyent, a' népet csupán ez oltalmazhatja meg az áruk szerfelett drágán való vásárlásátul. Ha a' szabad concurrentiát monopoliumok semmitik - meg, ha természeti védelmét mesterséges védelem — a' portékák árának meghatározása (limitatio, árbeli taxák) által szükség kipótolni, minden árbeli változás crisis alá jő. A' nép soha se kevesli a' szabott árt, hanem inkább kisebbíteni kívánja. Szabott áron való panaszok a' sütőket 's mészárosokat pártfogoló kedvezés ellen való panaszokra vezérelnek, 's a' politia tekintetét sértő gyanút költenek-fel. Az árak meghatározásában követendő principiumok kétségesek, 's meghatároztatások nehéz. A' kenyérrre nézve egy

mérőből lett liszt különbféle nemeinek aránylatul függenek, ezen aránylat pedig a' gabna (élet) különbféle nehézségétül 's más tulajdonságítul. Annak figyelmébe, valljon, ki árt szab a' kenyérnek, hathatnak e mind ezek? A' sütő adózik, az adó szinte változékony; a' sütő munkásit fizeti, saját munkája bérét is megkivánja; lehet e önkény nélkül az árnak ezen részeit meghatározni? — A' hús szabott árának hiányi még szembetűnőbbek. Ugyan azon marha húsának értéke, különbféle részeihez képest különbféle; a' sovány ökör húsa hitványabb a' hizlalténál, a' tehené rendszerint hitványabb az ökörénél, 's a' limitátiónál fogva mind egy árú. Sőt, a' mi terhesb még, a' consumensek nyomtaték neve alatt, a' marha leghitványabb részeiből kéntelenek bizonyos mértékben venni, 's ugyan azon az áron, mellyen a' legjobb hús kél. A' mészárosoknak így kedvezni igazságos e? Erre *nemmel* felelt helyettünk a' gräczi újság. Gräczben más a' jobb más a' hitványabb hús' ára, a' nyomtatékot elvenni senki se kéntelen, 's a' mit nekünk ezen név alatt jó hús gyanánt kell megfizetnünk, ott külön 's jóval csekélyebb szabott ára van. A' mi Gräczben józan, honunkban is, valljon, miért nem józan az?

Mi eddig a' hús-limitatiórul, a' consumensek interesséjét tekintve szóltunk. A' Szerző Úr mint *producens* beszél, 's csalhatatlanul bebizonyítja,

hogy a' productióra nézve is szerfelett ártalmasak következési. Innen van, hogy Moldva 's Oláh-országbul annyi vágó hajtatik Magyarországon keresztül Bécsbe az ottani hús consummensek' számára, holott hazánknak kellene a' Bécsiek húsbeli szükségét pótolni; 's hogy ezen vidéki vágók néha a' marha dögöt is behozzák országunkba.

Ellenvetésink, mellyek a' kenyér és hús limitációját érdeklik, egy vagy más részben akarmelly árúk' limitációjára alkalmazhatók.

21.

Á r - v á l t o z á s.

Az ár-változásának különb-különbfélék okai; némelylek emberi hatalomtul nem függenek, mások saját hibáink következési. Az utóbbiakat el lehet, sőt el is kell távoztatnunk, az előbbieket ránk nézve foganatlanokká tehetjük, 's ha nem teszszük, figyelmünk 's előre-látásunk hiánya miatt történik. A' rossz aratást, elembeli csapásokat elhárítani hatalmunkban nem áll, de hogy tetemes ár-változást ne szüljenek, arrul tehetünk.

A' gazdasági plánumok mind hosszab időre

terjednek; mind az árak előlegi felvetésén alapulnak, de bennük az árak' változékonysága miatt bizakodni nem lehet.

Vannak olly árak, 's azok közt sarkalatosak is, mellyeknek a' műveltség 's civilizatio előhaladtával, ezekkel egykorulag, menten-menve (progressive) kell emelkedniük. Illyen a' jövedelmek' ára (Rentenpreis). A' tőkepénzek nevedésével több jövedelem bocsátatik áruba, kevesb a' vevő, leszál a' pénz-kamat, 's a' jövedelmek ára, más, csak név szerint különböző szóval, nagyobbul. Ezen rendszerinti ár-nevedés az árak tulajdonkép való változékonyságát nem okozza.

Minden ár pénz. A' pénz olly portéka, mellyet az emberek megegyezése, 's ennek következésében a' törvény tett egyedül-való fizető portékává. Fizetni 's a' fizetésre mindenkor készen tartatni, (cassa-tartás), ezek a' pénz' csupán-való functiói. A' pénz nevének 's ércz-massájának változtatása az árakban mindenkor zavart támaszt. Köz 's a' Szerző Úr által igen helyesleg felhozott tapasztalás, hogy, ha valamelly dolog ára rendkívüli okbul emelkedik-fel, az ok' enyészttével nehezen 's lassanként ereszkedikle előbbi-fokára. Ez, valamint a' névszerinti (nominalis), ugy a' valóságos (realis) ár-emelkedést is illeti. A' Szerző Úr valóságos ár-emelkedésbül vette az idézett példát. De hogy a' névszerinti ár-emelkedés, az ok' enyészttével szintolly makacsul fenmarad, sőt valóság-

gossá válhatik, saját tapasztalásbul tudjuk. Midőn nálunk a' tizenkét krajczárosak bocsáttattak folyamatba, mellyek bel-értéke a' conventiós lábbal meg nem egyezék, a' dolgok ára' ezen csekélyebb érték arányában emelkedett-fel; e' csak névszerinti ár-emelkedés volt. — Mi azon pénzt nevezők tizenkét krajczárosaknak, melly conventiós pénzben hét krajczárt tön. — De midőn a' tizenkét krajczárosak ismét hét krajczárosokká vettek, 's a' súlyegyen helyre áltt, a' névszerinti drágaság valóságos drágasággá válék, 's a' mérték-ütő pénzen többet nem veheténk, mint ennek előtte a' csekély értékün. Gondos előintézetekbe fog kerülni elhárítása, hogy olly sorsra ne jusunk, ha a' folyamatbul az utolsó váltó forint (bécsi értékű), 's a' nép szemei elől a' bécsi értékű és conventiós (pengő) pénz egybehasonlítása elfogott tünni.

A' státusi gazdaság tudományának legnehezebb ágazata az árák' theoriája. Ha alaposan akarnók felvenni, több század' ár-változásit kellene vizsgálnunk, 's kinyomoznunk okait. Errül sokat össze-vissza beszéltek már; de belüle a' tudománynak semmi sikere. Az árák' theoriájának kimerítő megfejtése a' gabna-törvények 's ki- és bevitelbeli tilalmak, szintugy ellenvetések közt lebegő 's még tisztába nem hozott theoriájára vezérel.

R o b o t o k.

A' Szerző Úrnak tiszta, örök hála a' robotok káros létének megmutatásáért. Ezen előterjesztések olly férfi tollából, ki maga is földes-ur 's robotozó jobbágyi vannak, 's ezen csupa, tagadhatatlan, 's minden földbirtokos szemei előtt lévő tapasztaláson épült megítélése a' dolognak a' legesleggyengébb belátásút is felvilágosítja, 's lassanként ezen rosszszat kiirtja gazdaságunkbul. Csak attul függ majd, ha a' földes-urak' néhány föbbike jó példával megy-elő, a' robotozást és jobbágy-ságot eltörüli, 's azon hasznot, melly ebbül áradozand a' földbirtokosokra, mindenki átlátja.

Muszkaországban, hol a' jobbágyság, mint nálunk, sanyarubb, hol jobbágyot a' telekbül lehet eladni, értelmes férfiak illyes példákat régen adtak. Az elsők közé tartozik herczeg Kurakin Sándor, a' ki 1803-ban felszabadítván 2986 jobbágyt 59,341 desjätinára menő birtokát, 1,100,000 rubelért eladta nekik, mellyeket 25 év alatt terminusonként kelle kifizetniek. Ezen részenkénti fizetések, öszsze-tett kamattal 60t számítva 100tul

25 év alatt 2,600,000 rubelnyi tőkepénzre mentek fel, melly 1803ban az eladás napján 60t számítva 100tul 609,000 rubelt ért. Az eladás előtt ugyan azon jobbágyok 30,000 rubel jövedelmet hoztak be, mellyek tőkéje 500,000 rubel volt, 's így az eladás által 109,000 rubelnyi tőkét nyert; 's a' részenkénti fizetés elintézésénél fogva, egy egy jobbágyra esztendőnként 11—20 rubelnél több nem esett. Melly haszon áradt a' státusra 's nemzeti jövedelemre 3000 uj; szabad földbirtokos nyerése által, említeni felesleges.

Hazánkban ez sokkal könnyebben 's a' földesurakra nézve nagyobb haszonnal történhetnék meg, ha a' sokszor említett hypothekás bank, mellyhez mindég vissza kell térnünk, már fenállna. Mihelyt földeik tiszta 's örökös sajátok gyanánti bírásához fogtak jutni a' parasztok, a' banknak hypothekául vön mit adniok. A' banktól ezen hypothekára kölcsönözhetik a' vétel-pénzt, 's földesúrokat kész pénzzel egyszerre kifizethetik. A' banknak csak az évi kamatot kell letenniük, a' tőke, míg azt a' földeiken teendő javításokra szükségesnek látják, kezeknél maradhat, a' visszafizetés nincs kötve terminusokhoz, 's békén munkálkodhatnak boldogulásokon. Ez úton birtoka jobb árához jut a' földes-ur, 's tüstént megkapja tőkét, mellyel kényére parancsolhat. Azon módok, mellyek a' bankot illy össze-köttetésekben

a' veszteség ellen bátorságba tehetik, könnyen feltalálhatók.

23.

A' d é z m a.

Young kárhoztató ítéletét, melyet a' Szerző Úr idéz, a' dézmák ellen 50 évnél előbb mondta ki, minden józan Angol részére hajlik; a' parlament sokszor megerősítette azt, 's Nagy-britanniában még is igen terhes dézmák állnak-fen, 's elég gyakran adnak parlament előtti panaszokra okot. Illy nehéz közjóért magányosak érdekével vivni.

Ha státusi gazdaságunk hibáinak első kútfőirül van szó, három év-ezrednél előbb kell azokat keresnünk. A' veszélyes dézmák' behozását Móses törvényinek, nem egyébnek, tulajdoníthatjuk. Ki volt az első státusi pénz-tárnok, ki a' finacziák igazgatásába fiskálisi szellemet lehelt? Israélita volt az, a' ki Egyiptomban negyedfél ezer év előtt álom-magyarázóbul nagyvezéri méltóságra emelkedett, 's a' támadt éhség alkalmát hasznára fordítván, a' népet földi birtokátul megfosztotta 's a' helyett jobbágyság lánczaira füzte.

A' dézmáktul csak úgy szabadulhatnak a' földművelők, ha azokat illendő árron megveszik; de ez a' sokszor említett hypothekás bank közbe-jötte nélkül aligha megtörténik.

24.

Magyar-országnak kereskedése nincs.

A' Szerző Úr helyben-hagyja ezen állitást, 's azon okokat vizsgálja, mellyeknek közönségesen szokták ezen hiányt tulajdonítani, de kimentésére elegendőnek egyet se talál. Mi nem csak minden idézett okait elfogadni kéntelenítettünk, de még hathatós bithatjuk is azokat. Beszédünk rövidsége miatt csupán aphorismai észre-vételekbe fogunk ereszkedni.

Geographiai helyzetünk alkalmasb több más tartományénál a' kereskedésre; alkalmasb p. o. több Német státusé, Helvétiaé, Lengyel-országé, 's némelly tekintetben az Orosz-birodaloménál.

Olly alkalmatlanságot, mellynek henyeségünk oka, geographiai fekvésnek ne tulajdonítsunk. Van Európának több kikötője, mellyeknek, a' fiumeinél, kevesbbé kedvezett a' természet,

Porto Re édes víz nélkül szükölködik. Kérdezzük csak: az Artes-kútak' ismerete oda miért nem juta még?

A' Duna legelőmenetelesb leggazdagabb kereskedésre útasítja Magyar-országot, de nem folyam ellen olly tartományok felé, mellyek a' műveltség 's szorgalomban felülmultak bennünket, 's keves áruinkra szorulnak; hanem folyama mentében a' fekete tenger felé, mellyet a' drinápolyi béke számunkra is megnyitá, 's melly a' világ minden részeivel való kereskedési özsze-köttetésekre int bennünket.

Hogy a' Duna torkolati másokéi, igaz, nem kívánatos, de ez a' magyar kereskedést nem akadályozza. Valamint az Albis és Rajna parti lakosai békés egyezteteknél fogva ezen folyamokon szabadon hajózhatnak: szabaddá lehet szintugy a' dunáni hajózás is, 's még könnyebben; mert kevesb az egyeztetést kívánó özsze-ütköző interesse.

Honunknak folyói 's folyami elegendők. A' természetül hiába remélljük, hogy csatornák által özsze-kapcsolja, folyásokat canálisok által röviditse, 's hajózhatókká tegye azokat, és a' szükséges hidakat felállítsa.

Hogy hajóinkat, jóllehet annyi év olta két világ részben gözhajók járnak a' folyókat, tengercket, sokkal nagyobb költséggel 's idő vesz-

teséggel a' folyam ellen lovak által vonatjuk, annak; valljon, ki lehet oka?

A' pénz szükén való panaszok magányosak szájábul alaposak lehetnek; de nyilvános adminisztratio ebéli panaszai; ügyetlenségét vallják. Ha egy helyütt ötször fizet (fordul-meg) ugyan azon tallér egy nap; más helyütt negyvenszer; ezen hely 100,000 tallérral oda jut, hova amaz csak 800,000-el juthat. Az amsterdami 's hamburgi bankban több százszor fordul-meg egy órában ugyan azon tallér.

Minden státus maga kéntelen negkivántató pénzét teremteni, de ehez az arany és ezüst-bányák nem elkerülhetetlenek.

Az árosokkal a' concurrentiát úgy álljuk ki, ha nálók jobb árukat hozunk vásárra, 's olcsóbban adjuk. A' vevőkkel való concurrentiában akkor leszünk nyertesek, ha pénzünk több, 's nálók jobban és gyorsabban fizetünk. Hogy mind ezt, mind amazt győzhessük, el fogott kelleni készülnünk, minekelötte vásárra jövünk.

A' vámok - 's adókra nézve általában, a' Szerző Úr véleményitü egészen eltérünk. Ö a' szükség okaival támogatja a' vámokat, mi tagadjuk szükséges léteket; 's nem csak az ország' belsejében, hanem határ-szélein is haszontalanoknak tartjuk azokat. A' Szerző Úr azt véli, hogy országot lehetetlen adó nélkül kormányozni, mi azt se hisszük. Meg kell engednünk, hogy

minden ország kezdetében adók által segít magán; de hogy gyarapodásával ezen terhtül, melly annyi meg annyi rosznak kutfeje, meg lehet, sőt meg is kell szabadulnia, erősen állitjuk. Az ország azon korát, mellyben adók által kormányoztatik, gyermek-korának nevezzük.

Jól tudjuk, hogy állításink össze-ütköznek minden emberek, minden idők meggyőződésével, hogy azokat mindenütt paradoxumok, sőt chimaeráknak fogják kiáltani. De mi evvel nem gondolunk. Hány nagy igazság lebegett századokig, ezredékig a' chimaerák' régióban, mig valamelly bátor lelkű férjfi a' valóság országába le nem hitta. Uj 's különöseknak tetsző állításink megmutatását máskorra kén-telenítettünk hagyni, 's remélljük, hogy ha e' tárgy felett egészen ki fogtunk hallgattatni, azon szók fognak előnkbe hangzani, mellyek Columbusnak, midőn csúcsra állította a' tojást.

Ha kereskedésünk hijának négy mentségei, mellyek ellen a' Szerző Úr vívott, alaptalanok: miért nincs tehát tulajdonkép kereskedésünk, 's mi gátakon keresztül kell hozzá juthatnunk? Ezekre sok a' felelni való.

Egy igen szembetűnő gát 's akadály az, hogy Magyar-országnak városa keves, 's a' földművelők és városiak közt nincs kedvező aránylat. Mennél több gazdag város lesz honunkban, annál sikeresb lesz a' földművelés, annál jobban gyarapul a' belső kereskedés, mellynek a' külsőt mindég

meg kell előznie. Bővebb elmélkedés e' tárgy felett több hiányokat tüntet szemünkbe. Nincsenek kereskedést könnyítő, erősítő 's bátorságba helyező rendelkezések; nincsenek kereskedési törvények, kereskedési törvényszékünk; nincsenek váltó-törvények, váltó-törvényszékünk, 's még béke-törvényszékünk se.

Pest, melly fekvésénél fogva Europa egyik kereskedő városa lehet, ezen hiányokat kiváltképp érzi; 's ha mind e' mellett évenként még is gyarapul: mennyivel gyorsabban emelkednék, ha ezek kípótlása által könnyebbülne, 's erőt és gyámat nyerne kereskedése?

Pestnek egy giro-bank sürgető szüksége, hogy kereskedése tőkepénzét megalapíthassa, nevelését bátorságba helyezhesse 's gyorsíthassa, és szokszorozhassa erejét; ez által minden egyes kereskedő kereskedési költségei kevesbülnének, a' váltó-kereskedés alapot nyerne, 's jövedelmes váltóbeli össze-köttetések segítségével kiterjeszténék. A' giro-bank felállítására készen a' tőkepénz, 's csak több helyekről, hol feldarabolva le van téve, együve kell gyűjteni. Ez miért nem történik? Ismeret híja mentségül nem lehet. Az amsterdami és hamburgi bank remek organizatiója több nyomtatott munkákban le van írva.

Minden kereskedő város nyer a' giro-bank által; de egy giro-bank se teheti a' hypothekás

bankot, mellyet annyi meg annyiszor emliténk már, elkerülhetővé. Ez csupán a' hophothekás hitelnek köteles szolgálni, melly a' kereskedési bankoktól a' neki szükséges szolgálatokat hiába reméli, mint egy szomszéd kereskedési bank példája megmutatta, melly gondviselést ígért a' hophothekás hitelnek, 's később actiái fundusának megszorítása által, önmagát megfosztotta az ahoz szükséges erőtül.

Papiros-pénzre szükségünk van, 's ezt a' kereszményi ipar mai állapotja mellett egy ország se kerülheti-el; de ne kereskedési 's giro-bankok erezszék azt forgásba; mert papiros-pépz csak a' hophothekás bank adhat-ki haszonnal; 's folyamatra méltóvá csak ez teheti.

Az önszeretet utolsó rugója minden emberi tselekedetnek, a' felvilágosodott önszeretet legjobb vezér az életben. Minden kormányi bölcsesség, a' státus minden boldogsága abban áll, ha a' közjóra nézve minden embernek bátorságos, 's bizonyos módot nyujt önszeretete kielégítésére. A' Szerző Úr mind ezen tárgyakra helyesen helyesb észrevételeket hintett munkájába, mellyeket legnagyobb figyelemre, 's legérttebb fontolatra vétek volna nem méltatni.

Váltó-törvény (Wechselrecht).

A' váltó-törvény szükségérül fen világosan kijelentettük véleményünket, de hatóságát is csupán a' kereskedésre szoritottuk, 's nyilván ki kell mondanunk, hogy a' földbirtokosakra való kiterjesztésének ellene vagyunk.

Már magában eléggé sanyaru, eléggé szorító megtámadni az adós személyét, mig ingó 's ingatlan javai elzáloglása a' hitelezőt kielégítheti. Ez által minden fizetni nem akaró, gonosztévöként testi büntetéssel lakol. A' kereskedési törvénynek ezen szükség-eseti eszközhöz azért kell vala nyulnia, mivel a' kereskedésben távul lévő személyeknek van egymással dolgok, ezek tüsténti végrehajtást kívánnak, 's forma-szerinti egyezések, hoszszu előlegi alkudozásokkal öszsze nem férnek. Hogy ezen eszközök a' szükség-eseti eszközök' korlátibul ki ne hágjanak, sok országban azon kereskedők, kiknek jusok van váltóbeli öszszeköttetésekre lépni, igen czélarányosan megkülönböztetnek azoktul, kik ezen jus hijával vannak, ez által a' szatócsok (Krámer) 's kis-árosok a' váltóbeli

őszsze-köttetésekül kirekesztetnek; 's a kétség elharítására a váltó-törvényszék tulajdon lajsromba jegyzi a váltóbeli őszsze-köttetésekben részesülhető kereskedők neveit, kik sorából ki lépni mindenkinek kényétül függ.

Hogy az ugy nevezett száraz váltó levelek szokásba jöttét kesőbb némelly helyütt a nem-kereskedőkre is kiterjesztették, világos vissza-élés volt, 's általa a személyes hitelt, mellynek illy gyámokhoz folyamodni soha se kellene, akarták előmozdítani.

Azon statutum, mellynél fogva a bécsi váltó-törvényszéknek alája vetheti magát adósságbeli dolgokban a magyar földes-ur, törvény-székinkben való bizodalmatlanság megvallása, 's nem válik diszére hazánknak. De ezen statutum a váltó-törvényt egész sanyaruságában nem honosította; parancsolja ugyan, hogy a bécsi váltó-törvényszék ítéletit sine ulla oppositione hajtsák-végre törvény-székink, de hogy a végre-hajtás váltó-szerinti (wedfelsgemäß) legyen, azaz hogy a személy letartóztatásával kezdődjék, azt nem parancsolja. Az igazsággal tökéletesen megegyezik törvényink abeli rendszabása, hogy az adós személyét csak a fundus' hijakor lehet letartóztatni, 's azt is csak ugy, ha az egyezésben kivált kötve, ha a vádlé-velben kéretett, 's a bíró oda is ítélte.

Sem a költsönadó tökepénzes, sem a köl-

csön-vevő adós, hypothekás bankunk közökbe áltá-
val váltó-törvényre nem szorul.

A' nemes lelkü 's tiszteletre méltó Gróf Goes
Bécsben több év olta egy illy hypothekás bank-
nak az egész austriai monarchia számára való fel-
állításán munkálkodik; tudjuk, hogy abban hon-
nunkat is akarja részesíteni, 's ez által uj testvé-
resülést alapítani. Minémü akadályok vetnek nemes
iparkodásának gátot, tudva nincs előttünk. Fun-
dus hija nem lehet köztök, mert az általa alko-
tott kímelő- és ápoló cassák' segítségével elégséges
fundust készíté magának. Közhasznu 's jótékony
igyekezetének gyors 's teljes sikerü kimentet
ohajtunk. De ha be se teljesednék ezen ohajta-
sunk, ne csüggedjünk-el; van módunk, hazánk'
számára végre-hajtani, a' mi nagyobb mértékben
az egész monarchia számára elsülni nem akar,
's nem szorultunk rá, hogy hypothekás hite-
lünket váltó-törvény alá vettetés által megbecste-
lenítsük.

A' familiák' fentartását illető gondok.

Minden státus familiák egyesülete; a' familiák — de nem csupán egy classisu — hanem minden familiák fentartását illető gondok, a' státus' fentartását illetik. Melly familia saját állandó tőkével nem bir, sokáigani fenmaradása felől bizonyos nem lehet. Annyira ment őseink felvilágosodása, 's így támadtak a' majoratusok. Ezek egynél több tekintetben hibásak, egyedül az első szülött' fentartása áll intézetekben; igazságtalanok a' később szülöttek iránt, sorsokat vak szerencsére bizzák, 's irigység és vissza-vonás magvát hintik - el a' testvérek közt; sőt az első szülöttek erkölcsiségére nézve is ártalmasak. A' mezei jószágokban állított majorátus culturájok' akadályául szolgál. Mind ezen hibákat a' tőke-pénzekből álló nemzetségi fidei commissumok elhárítják, mellyek szabott törvényeik szerint örökké nevednek, 's jövedelmek a' familia tagjai közt mindenkor egyaránt osztatik-fel. De ezeket is csak hypothekás bankunk lehetsítheti, mivel a' pénz-tőke' állandósága felől egyedül ez tehet bizonyossá.

27.

Az épületek' kártul mentése.

Ezt a Szerző Úr egyedül a' jobb építés-módban keresi, 's egészen elmellözi a' tűz-kármentő intézeteket, mellyek közt a' viszonyosságon alapított kétség kívül a' legjelesb. Assecuratio nélkül a' legerösb épületek se biztos hypotkekák. A' hypothekás bank meg fogja kívánni, sőt kell is kívánnia a' földes-urtul épületei' assecuratióját, 's annak gondviselését is magára vállalhatja.

28.

A' hitel helyre - állításának haszna.

A' hitel helyre-állítást a' Szerző Urnál senki hathatósban nem ajánlhatja. Kit elő-adása nem érdekel, gondolkozni nem képes az. Mi csak egyet rekesztünk bizonyításihoz. A' hitel rendes elintézése, bátorságosítása, 's könnyebbitése a'

földbirtokosnak nem csak akkor használ, midőn rá szorul; hanem akkor is, midőn maga ad hitelle; megkimélt pénzének kamat utján való hasznvéte megkönnyebbül, 's erős gyámot nyer vagyona nevedése.

29.

Kereskedési 's váltó-törvényszék,

Azon nyereséghez, melyet a Szerző Úr illy törvényszéktől vár, nélküle is eljuthatunk. A' pörök folyamatának gyorsítását, az ítéletek gyors végre-hajtását, jó törvénytartás mellett minden törvényszék eszközölheti. Nem ismételhjük ele-
gendőleg, hogy a' váltó-törvény mivolta, melly a' köz-törvénytől 's folyamatát a' közönségestől különbözi-meg, abban áll, hogy az executió mindég a' személy' letartóztatásával kezdődik, 's a' capitalistának, ki hypothekára adott kölcsön, 's tulajdonkép a' hypothekának, nem pedig birtokosa személyének adott hitelt, illy sanyaru bánás-módhoz igaz jussa nincs. A' hypothekás bank, melly

magát neki a' földbirtokos helyett köti-le, felmenté a' capitalistát az executió keresetétül. A' kereskedési törvény-székek hatósága csupán a' kereskedőkre, 's itt is csak a' kereskedési ügyek elintézésére terjeszkedhetik. A' váltó-törvényszék korláti még szűkebbek; egyedül a' váltóbeli ügyek 's a' váltó-házak tartoznak körébe.

30.

Honunk virágzatának fő akadályá.

A' Szerző Úr ennek a' vagyonos földbirtokosakat tartja. Mennyiben alapos ezen ellenvetés, vizsgálni nem akarjuk, mi békét szeretünk. De korunkbeli két nagy tapasztalást nem lehet nem említnünk, mellyek a' Szerző Úr' ellenvetését, ha csak ugyan alapos volna, igen igen fontossá teszik, 's nekünk minden tekintetben óva intő például szolgálnak.

Ki volt a' franczia revolutió oka, melly az országban 's kün annyi meg annyi érdeemes familiákat keserves inségre juttatott, uj nemzetségeket

ültetett régiek helyébe, Europa tökéinek két harmadát semmivé tette, 's olly sebeket ejtett, mellyek maiglan vérzenek, 's aligha behegednek ötven év mulva is? Mi egyéb hozta csillagunk ezen nagy 's legnemesb részére Isten büntetését, mi egyéb a' franczia főbb nemesség romlottságánál?

Volt e, valljon, a' föld kerekiségén valahol jobb állapotban a' nemesség, mint a' német? Első szülöttinek nagy, örökös birtokai voltak mellyekben függetlenül uralkodtak; később szülötti kirekesztő jussal birtak nagyobb, kisebb herczegségekhez 's dús egyházi jövedelmekhez; leányinak aszszonyi intézetek viselték gondját, mellyek közül néhányat herczegnék' czíme alatt kormányoztak; familiáibul választattak legnagyobb részint a' német udvarok' ministeri 's követi; a' német ország-gyűlésekben virilis és curiatus szavai voltak (*vota virilia et curiata*); Német-ország minden kormányira tetemesen hatott. Mind ezen fenség-ből mi je maradt? Oda souveraini jusai, oda herczegségi váradalmi, oda ország-rendi méltósága! A' német constitutió két revolutión ment keresztül, mellynek egyike sem adta vissza elveszett jusait, 's mi rövid idő alatt veszté el azokat?

Érhette volna é egyik vagy másik viszontagság az angol nemességet, melly nagy méltósággal védi constitutióját, 's abban a' monarchiai és demokratiai principium közt az egyességet szüntelen

fen tudja tartani? Felvilágosodása, erkölcsisége, 's az alap-alkotmány fentartásában való egyet-értése bátorságba helyeztetni mind a' kettő ellen.

A' státusok' sorsa mindenkor föbb nemesei, pairei, magnásai, senátorai belátásitúl 's erkölcsitül függ. Ez ama nagy oktatás, mellyet a' körunkbeli tapasztalások' említése által ohajtottunk olvasóink' szíveire kötni, 's a' mellyet 17 századdal ez előtt a' római történet fenszóval kiáltott.

Nekünk Magyaroknak a' jövőendő felől nincs mit aggódnunk, magnásink a' brittusokat választották példa-képül, 's buzgón követni nyomdoikaikat soha meg nem szűnnek.

A' Vég - szóhoz.

Fájdalommal olvasók a' Szerző Urnak munkája elfogadtatásán támadt aggodalmit. Sem ismeretségben, se más özsze-köttetésben a' Szerző Urral nem élünk; de egy részint sem osztozkodunk aggodalmival. Egyedül az gerjeszt bennünk fájdalmas érzetet, hogy olly kissé bizik polgártársiban, 's csak lehetségesnek is tarthatja, hogy nemes buzgósága, mély belátási 's láng-eszű nyilatkoztatásinak méltó hálával nem fog adózni hazája.

Továbbat találtak:

Geographiai Kézikönyv, vagy a'

világ matematikai, physikai kiváltképen pedig politikai leírása, a' legújabb határozások szerint. Felsőbb oskolai intézetek 's pallérozott olvasók számára Stein, Volger és Cannabich után készítette Zádor Elek. — Első szakasz: Európa. 8. nagy ret. 1831. 1 fl. 20 kr. peng. p.

Magyar Ország Történetes idő-

szaki Táblákban, világosítva a' világnak egykorú történeteivel és a' Magyar Királyi Házaknak nemzetségi Lajstromival. Szerkeztette Petrovits Fridrik Keresztély. Nagy Folio. Pesten 1830. boritékba füzve 5 fl. peng. pénz.

Az evés ivás Mestersége, vagy

útmutatás, mihez tartsa magát az ember evés ivás közben, hogy egészséges, vidam, hosszú, erős életét fenn tarthassa. Írta Dr. Spiess F. S. A' magyart illető egy-két jegyzékei mellett, fordította Somogyi Csizmazia Sándor. 8-rét. Pesten 1830. boritékba füzve. 40 kr. pengő p.

Házi - Patika, vagy Szükségben

segítő Orvosi Könyvecske, a' Nem Orvosok' számára. A' külső és belső Nyavalyák legnyomósabb és a' valóságos tapasztalás által békonyosodott Házi Orvosi Szereknek esmeretére, kiválasztására és alkalmaztatására, vagy használására; az abban elő - forduló nyavalyáknak Betűk szerént kidolgozott tökéletes Laistromával, és az azok ellen alkalmaztatandó Orvosi Szerekkel egygyütt. Dr. Lutheritz Károly Friderik után fordította, és mind a' Városokon, mind a' Falukon való használhatáshoz alkalmaztatta Szabó J. Ttes. Ns. Szabolcs Vármegye' Orvosa és Physicusa. Kassán 1830. 8ad rétb. békötve az ára 48 kr. pengő p.

